

Gyldne tanker, malmsfulde ord

Svend Grundtvigs opfattelse af Marsk Stig visen

Af Lene I. Jørgensen

Marsk Stig visen var intet mindre end den perfekte folkevisen fra middelalderen, ifølge Svend Grundtvig (1824-83). Han var med til at berømme den gennem sin kildeudgivelse, Danmarks gamle Folkeviser (DgF), hvori den fik nummer 145, gennem sin viserestitution og sine sangbøger. Hvorfor? Det er emnet for nedenstående artikel, der er foranlediget af aktuelle begivenheder som viseprojektet »Svøbt i Mår«, middelalderår '99 og de arkæologiske udgravninger på øen Hjelm, hvor marsken og hans frænder søgte tilflugt efter de var dømt skyldige i Danmarkshistoriens sidste kongemord.

Marsk Stig visen i Svend Grundtvigs hænder

Svend Grundtvigs opfattelser af Marsk Stig visen skal ses i sammenhæng med hans principielle syn på viserne i adelsvisebøgerne fra årene ca. 1550-1720. Han brugte sit kendskab til de eksisterende varianter af denne vise som en del af grundlaget for at opstille teorier om visernes udvikling gennem tid og rum. Han henviste ofte til den i forelæsninger på Københavns Universitet (1) og i trykte indlæg om viseopfattelsen. Han redegjorde for sine analyser af Marsk Stig visen i indledningen til viseteksterne under nr. 145 i DgF's III. bind: Historiske viser, år 1858. Han så visen i sammenhæng med historien i forordet til samme bind. Han udfærdigede sin viserestitution blandt andet for at illustrere, hvordan han tænkte sig form og indhold forenet før visen var blevet til ramponerede varianter i renæssanceadlens visehåndskrifter. Det var imidlertid ikke det eneste formål. Han ville videregive dem til sine samtidige og gjorde det gennem et par sangbøger med gamle viser, udgivet år 1867 og 1882, samt en selvstændig publikation under titlen: »*Marsk Stig, dansk Folkevisen fra 13de Aarhundrede, efter Kilderne ved Svend Grundtvig, med Pennetegninger ved Constantin Hansen, Melodier af A. P. Berggreen.*« år 1861.

»*Ingen dansk Folkevisen vil, efter mit Skjøn, kunne gjøre denne om Marsk Stig Rangen stridig ...*«, skrev Svend Grundtvig, da han bragte de overleve-

rede varianter af visen i sin kildeudgivelse (2). Da han adskillige år senere var nået midt ind i kildeudgivelsen udsendte han en sangbog med folkeviser, hvori han skrev:

»Det tør med Vished siges, at i besyngelsen af Marsk Stig have vi Udtrykket for det Højdepunkt af poetisk Kraft og primitiv Kunst, hvortil vor Folkevisen nogensinde naade, sikkert ikke overgaaet af noget andet Lands Folkedigtning fra Middelalderen.« (3).

Den perfekte folkeviser! Det var store ord fra dén, der bedre end nogen anden kendte de gamle viser, men ikke en vurdering, han var alene om. Tværtimod. Den var ualmindelig populær i de sværmerisk romantiske 1800-år.

Historikeren P. Fr. Suhm vædede viseteksten ind i sin »Historie af Danmark«, i afsnittene om mordet på kong Erik Glipping i Finderup Lade år 1286, om domfældelsen over marsken og andre fra kongens nærmeste kreds og om de efterfølgende sammenstød mellem de dømte, som tog ophold på øen Hjelm, og kongemagten (4). A. Øehenschläger brugte visen som del af kildeunderlaget for sit drama: »Erik Glippings drab«. Det samme gjorde B. S. Ingemann, da han skrev romanerne om »Erik Menveds Barndom« og »Kong Erik og de Fredsløse«.

Svend Grundtvig henviste til disse og andre eksempler, da han år 1847 argumenterede for selv at forestå en kildeudgivelse af viserne samt redegjorde for den kulturelle udviklingsproces, viserne og udgivelsen heraf skulle ses som led i:

»Vor Folkedigtning er ikke nogen uarticuleret Naturlyd, ikke nogen litterærhistorisk eller antiquarisk Curiositet, ikke nogen livløs Mindesteen paa en uddød Slægts Gravhøj; men den er et levende Væld, udsprunget af Folkets Inderste, og derfor et Gjenfødselsens Bad i Folkets Aand. I dens Væld have vore Skjalde nedskænket sig, for at opstaae fornyede i deres Folks Aand. Af dens Væld have de øst en Begejstring, der meddeelte sig til deres Folk og vakte det af sin Dvale. Den er en Grube, hvorfra de have hentet Guld og Malm: gyldne Tanker og malmfulde Ord. Faa eller ingen af vore ældre, og end mindre nogen af vor Nutids Digtere har holdt sig for god til at lære af vor gamle Folkepoesi, at optage dens Stemning og Anskuelser, dens Sagn og øvrige Grundstof, dens Stil og Sprog-tone, kort sagt: at låne dens Ideer, dens Stof, dens Form: Sorterup, Evald, Baggesen, Schack-Staffeldt, Øhlenschläger, Grundtvig, Blicher, Ingemann, Heiberg, Hauch, Winther, Andersen, Hertz – alle have de gjort det, uden at dog nogen vil sige, at Kilden derved er udtømt; saa hvad Spørgsmaalet om Folkesangens blivende Værd og Betydning angaaer, da have vi vel ikke mere Vidnesbyrd behov.« (5)

Tankegangen var typisk for de romantiske kunstnere og videnskabsmænd, som fandt den svundne guldalder midt i middelalderen og som så sig selv

som virkende for dens genetablering på et nyt og højere niveau gennem deres deltagelse i tidens offentlighed.

Romantiske ståsteder

Svend Grundtvig så direkte *guld og malm* i fortidens folkepoesi og ved at udgive de gamle viser, som de forelå i adelsvisebøgerne fra årene ca. 1550-1720, kunne han videreformidle de *gyldne tanker, malmfulde ord* til befolkningen. Han var ikke nogen selvstændig romantisk filosof. Han kendte de tyske filosoffer fra sin far, som underviste ham til han i år 1846 blev student. N. F. S. Grundtvig havde imidlertid sat sig grundigt ind i blandt andre teologen og filosofen Johan G. Herders tekster og selv udviklet korrektioner hertil (6). Resultatet blev, at Svend Grundtvig – uden en eneste gang at henvise til Herder endsige være i besiddelse af hans værker (7) – selv byggede videre på dennes tanker med en række konkrete overvejelser over folkeviserne, deres tilblivelse, udviklingshistorie, betydning, indsamling og udgivelse.

Den filosofiske anskuelse var mytologisk-historisk, hvilket indebar, at menneskehedens udvikling blev sat sammen med Biblens udlægning heraf fra Skabelsen i Paradis til de udfriede sjæles evige liv sammesteds over den babelske sproglige opsplitning og fremadskridende udkrystallisering af folkeslagene. Udviklingen af verden, menneskeheden, det enkelte folk, den enkelte nation og det enkelte individ blev paralleliseret i Biblen, i den kristne kirke, af teologer som J. G. Herder og N.F. S. Grundtvig og således også af Svend Grundtvig, som skildrede menneskehedens og det enkelte folks historie som en irreversibel proces fra barndom over ungdom og manddom til alderdommen. Var begyndelsen og enden ude i uendelighedens imaginære rum, så havde udviklingen dog sine højder og dybder undervejs i denne naturgivne proces, hvoraf ungdomstiden så afgjort var blomstringstid.

»thi hvem kan tvivle om, at forholdsviis er hele Old-Tiden Phantasien Alder, Middel-Alderen Følelsens og den ny Tid Forstandens eller Eftertankens og er ikke derfor ogsaa aabenbar Old-Tidens Literatur den mest poetiske, Middel-Alderen den mest historiske og den ny Tid den mest filosofiske! Sammenligne vi nu hermed den daglige Erfaring, da finde vi ligeledes, at forholdsviis er Phantasien altid det Herskende i Ungdommen, Følelsen i Manddommen og Forstanden i Alderdommen, og da nu ethvert givet Folk kun er en Forbindelse af Enkelt-Mænd, og en Deel af Menneske-Slægten, kan vi forud vide, at det maa i Grunden have fulgt samme Gang.« (8)

Ordene er N. F. S. Grundtvigs, men desuden et sammendrag af den udviklingslære Svend Grundtvig byggede videre på. For ham var oldtiden den

mytologiske tidsalder, hvorigennem den gotiske folkestamme, som det danske folk tilhørte, havde skilt sig mere og mere ud i nationale folk, der havde fået hver sit sprog, hver sin historie. Da kristendommen sluttelig kom til, blev de gamle religioner fortrængt. Middelalderen begyndte. Folkeskikkene ændrede sig og »nu vaagner ogsaa Poesien til selvstændigt Liv«. Middelalderen var ungdommens, folkepoesiens tidsalder og periodens poesi var en for eftertiden udtømmelig grube, man kunne og måtte dykke ned i for at komme op igen med *gyldne tanker og malmfulde ord* – og forbindelsen til sin egen national-kulturelle oprindelse.

Svend Grundtvig betonedede tit og ofte, at i middelalderen havde forudsætningen for en ægte folkepoesis dannelse og udvikling været tilstede. Forudsætningen var, at det nationale folk udgjorde en enhed, som kunne finde sammen i et fælles poetisk udtryk for dets følelser og ånd. Sådan havde det været netop i middelalderen, hvor nationens befolkning endnu ikke var blevet opsplittet i dannelsesmæssigt og socialt så forskellige grupper, at de havde forskellige udtryk. Selvom resultatet var fælles poetiske udtryk, havde de to hovedgrupper i befolkningen dog forskellig funktion i disses tilblivelsesproces. Folkepoesien var mundtlig digtning, ikke skreven litteratur. Den var fra starten produceret i »de mest dannede samfundsklasser«, også kaldet »adlen«, men »almuen« havde været aktive modtagere. De havde været afprøvende og tilegnende. De havde optaget og videregivet de viser, de elskede, forstod og kunne identificere sig med. Med et citat fra E. G. Geijer, der havde udgivet »Svenska Folkvisor« år 1814, skrev han om denne tid: »«-en Tid, da endnu kun den nationale Individualitet var udpræget, den enkelte endnu saa uudviklet, at et heelt Folk sang som én Mand»« (9). Netop derved var poesien blevet til »ægte folkepoesi«. Denne, lykkelige, tidsperiode ebbede ud med udviklingen af så store skel, at de producerende befolkningsgrupper kastede sig over nye former med nyt indhold, som hverken havde relevans for eller kunne forstås af almuen. I »Folkevisens Svanesang« om Christian d. 2. og adlen fra 1520erne, fandtes et af de sidste udtryk for en »folkelig Almenfølelse«, kombineret med almuens allegoriske klager over presset fra en aggressiv adel (»høgehær«) (10). Derefter var viserne skrevet ned af adelige, men husket og repeteret af almuen og selvom de fjernede sig stadig mere fra deres oprindelige former kunne man stadig finde dem i fattige folks sang på ydmyge steder i Svend Grundtvigs egen tid. Det så han i den indsamling af folkeminder, han selv tog initiativ til.

Ifølge Svend Grundtvig kunne betydningen af »Folkepoesiens Tidsalder« for nationen og dens åndsliv i fortid, nutid og fremtid dog dårligt overvurderes. Viserne var dét overleverede produkt fra perioden og hans hovedmål for arbejdet med disse kan sammenfattes med to sætninger: »Nationens fortid skal hjælpe dens nutid med at skabe dens fremtid« (11) og der skal sikres

»en fuldstændig folkelig Tilegnelse af vort poetiske Arvegods fra Middelalderen« (12).

Med dette mål som drivkraft udviklede hans virke sig. Han arbejdede med viseudgivelsen, DgF, frem til sin død. Indsamlede og udgav en bredere vifte af folkeminder. Var ansat ved Universitet. Udviklede et stort personligt netværk i sagens tjeneste. Deltog i adskillige offentlige diskussioner. De eneste afbrydelser var hans aktive deltagelse i krigene år 1848 og 1864.

Krigene var måske årsag til de romantiske strømningers lange liv indenfor kunst og videnskab. Den tidlige romantiks dyrkelse af det oprindelige, naturlige, følelsesladede, af kunst, folkekunst og folkeånd hinsides den magtpolitiske sfære blev dog efterhånden til den i årtierne efter nederlaget i 1864 fremherskende nationalhistoriske romantik. Udviklingen afspejler sig i Svend Grundtvigs virke i almindelighed, men uden særlig markante skift og for hans opfattelse af Marsk Stig visen, som er emnet her, er de glidende nuanceskift ligegyldige. Visen var og forblev for ham et perfekt eksempel på hans principielle opfattelser af:

- * folkepoesiens udvikling gennem tid og rum
- * folkepoesiens åndsindhold
- * folkepoesiens sammenhæng med nationalhistorien

En vise – flere varianter

Marsk Stig visen havde været kendt for offentligheden helt tilbage fra Anders Sørensen Vedels udgivelse af Hundredevisebogen år 1591. Heri var den placeret som de 4 første viser i længere visecyklus, der var holdt sammen af at omhandle begivenheder forbundet med mordet på kong Erik Glipping. De 4 viser om Marsk Stig handlede om 1) hvordan kongen besov hans hustru, mens han selv var i sendt i leding på kongens bud, 2) hvordan han stævnedes kongen på landstinget og endte med at undsige ham troskab, 3) hvordan han slog kongen ihjel i Finderup, 4) hvordan han drog med sit følge til øen Hjelm (13).

Ifølge Svend Grundtvig udgjorde disse 4 viser »en enkelt mands oparbejdelser af det ægte grundlag« (14). De skyggede for de oprindelige tekster, som var »ægte i folkemunde« eller den ægte folkepoesi. Disse fandtes i 9 af de bevarede håndskrevne adelsvisebøger (15). I ét af dem, kaldet Karen Brahes folio, fandtes en lang visetekst omfattende 108 vers og alle faser af det igennem Vedels opstilling skitserede forløb. I en anden fandtes samme lange visetekst, men i en dårligere overlevering (16). I to andre fandtes en kortere variant af samme tekst med det skitserede begivenhedsforløb (17). I de øvrige fem faldt teksten indenfor en eller flere dele af det flerfasede forløb. Med deres optryk i DgF offentliggjordes de alle for første gang. Desuden bragtes Vedels tekster (18).

Svend Grundtvigs hensigt med at trykke alle visens varianter var at belyse dens karakter af ægte folkepoesi, der havde gennemløbet en udvikling over tid og rum. Folkepoesiens ægthed beroede, som tidligere nævnt, på mundtligheden, den fælles folkelige trødering og det fælles folkelige udtryk. I sin indledning til de mange varianttekster fokuserede han på, hvad varianternes indbyrdes forhold og spor af den mundtlige trødering viste om visens udvikling. Han gennemgik varianternes versfordeling med udgangspunkt i en opdeling af begivenhedsforløbet i den lange tekst fra Karen Brahes folio.

Han antog, at de enkelte viser var blevet til umiddelbart efter de begivenheder, de omhandlede og således også for Marsk Stig visen, som så ud til »oprindelig havde udgjort et Hele, men fra første Færd havde delt sig i en Række Afsnit« (19). Den levende tradition delte sig – ligesom folkestammerne – som grenene på et voksende træ. Visens fødsel og liv var naturligt fremadskridende som træets. De nedskrevne varianter var som grenspidser, der kunne følges af den retrospektive viseforsker tilbage til ældre grene og i heldige tilfælde videre endnu til et indtryk af stammen selv. Helt tilbage til selve dannelsesprocessen kom man dog ikke. Faktisk indtog Marsk Stig visen en central plads i Svend Grundtvigs studier og generaliseringer over denne udvikling af viserne – og viseforskerens muligheder:

»En ofte fornyet mangeaarig Granskning særlig af denne Vise, der tidlig tildrog sig min fortrinlige Opmærksomhed, har endelig ledet mig til en Anskuelse af Forholdet mellem de bevarede ægte Opskrifter, der, som jeg tror, giver den rette og eneste mulige Forklaring af dette Forhold, og som da med det samme giver os en hidtil savnet Oplysning af indgribende Betydning for den hele nordiske Visedigting, eller rettere: for vor Forstand paa den.« (20)

Efter Svend Grundtvigs opfattelse havde Marsk Stig visen udviklet sig gennem sang over generationer så alle varianter reelt havde fjernet sig fra udgangspunktet. Nogle mere end andre. Han så den længste variant som mest fuldstændig og vurderede den til at være ældst, fra ca. år 1450 selvom den var nedskreven omkring år 1570. Den var bedst bevaret, men ikke intakt. Han idé var, at man ved at studere de øvrige varianter som senere forgreninger, godt kunne finde vendinger og strofer, som ikke fandtes i den lange vise, men som »have Krav paa at anses for i det mindste lige saa ægte og Visen oprindelig tilhørende, som meget af hvad der findes i den (lange variant)« (21). Det var derfor også klart, at man for at komme tilbage til et indtryk af visen i sin ældre form og – meget optimistisk – til et indtryk af dens stamme, som han mente måtte være skudt op umiddelbart efter begivenhederne omkring år 1300, var nødt til at kende samtlige eksisterende varianter og at kende dem som de faktisk forelå. Her kunne det ikke nytte, at man kun havde Vedels 'oparbejdelser' at holde sig til. Som den første udgav

Svend Grundtvig i stedet »alt hvad der er« og »alt som det er« – hvilket var de »to grundprincipper« han brugte for hele den stort anlagte kildeudgivelse DgF (22).

Det er ikke muligt at redegøre for Svend Grundtvigs syn på den ene variants forhold til den anden i detaljer her. Generelt sagt tog han udgangspunkt i varianternes fortællende forløb. De korte varianter, der rummede brudstykker af handlingsforløbet, så han som organismer, der alle havde hoved, nogle arme, andre ben, men alle manglede den krop og det hjerte, der kendetegnede den lange variant med sine 108 vers. (23) Man kunne med udgangspunkt i denne variant hente til fra de øvrige og på den måde gøre visen mere hel, mindre ramponeret end den var overleveret. Det gjorde han selv i sin viserestitution.

Marsk Stig – en dansk folkevisе fra 13de århundrede

»Marsk Stig, Dansk Folkevisе fra 13de Aarhundrede« blev antagelig udarbejdet i sammenhæng med Svend Grundtvigs udgivelse af visevarianterne i DgF, år 1857-58. Han sendte den til forfatteren Carl Ploug år 1857 og bad om kommentarer, men der er ikke bevaret noget svar (24). Den blev i øvrigt trykt i bladet *Folke* år 1858 inden den år 1861 udkom for sig selv i en form, som egnede sig til offentlig fremførelse med noder ved A. P. Berggreen. Værket blev opført i Svend Grundtvigs hjem samme år, men om det også skete offentligt vides ikke (25).

Restitutionen omfatter 143 vers, inddelt i 8 sange. Den har den lange visetekst på 108 vers i Karen Brahes folio fra omk. år 1570 som sit primære forlæg. Der er ændret ganske lidt på versfølgen fra dette forlæg. Desuden er der tilføjet vers fra de øvrige varianter samt gjort brug af alle 4 kendte omkvæd. Det primære forlægs betydning kan illustreres ved at opremse, hvor mange af restitutionens vers, der var hentet herfra: I 1. sang drejer det sig om 13 ud af de i alt 19 vers; i 2. sang om 7 ud af 11 vers; i 3. sang om 17 ud af 29 vers; i 4. sang om 27 ud af 30 vers; i 5. sang om 3 (4) ud af 13 vers; i 6. sang om 6 ud af 12 vers; i 7. sang om 8 ud af 19 vers; i 8. sang om 3 ud af 10 vers (26). De øvrige vers kom fra de øvrige varianter, herunder også A. S. Vedels tekster, men til forskel fra sidstnævnte rummer restitutionen ikke egne tildigtninger. Med de få virkemidler er der skabt en kompositorisk helhed ud af de mere eller mindre ramponerede overleveringer. Resultatet er et fremadskridende handlingsforløb, hvori de forskellige episoder, synsvinkler og holdninger føjer sig sammen i en enhed under kompositionens helhed. Formen tenderer en dramatisering med logiske scene- og aktørskift samt mange replikker, som alle er hentet fra en af de eksisterende varianter.

Restitutionen viser, hvordan Svend Grundtvig tænkte sig visens omrids i

sin ældre form og hvordan han ønskede at formidle den videre. Heri var syntesen af hans analyser af visens udvikling og tilknytning til historien udtrykt så poetisk, som den skulle gribes. Heri afspejledes hans opfattelse af visens åndelige udsagn.

Da det ikke er muligt at gengive alle 8 sange er den 5. sang, som rummer det dramatiske højdepunkt: kongemordet, gengivet i sin helhed nedenfor, mens de øvrige er refereret kort (27).

Referat af Marsk Stig visen i Svend Grundtvigs restituerede udgave:

1. sang med omkvædet: »*Min ædelig Herre, hin unge Herr Marstig!*« starter hjemme hos marsken, som vågner efter at være plaget af en ildevars-lende drøm, der meddeles fru Ingeborg som slår det hen med en henvisning til deres sociale status. »*Bønder og Bomænd/vil føre os Skatten hjem*«. Ikke desto mindre dukker kong Eriks udsending op med en besked om, at marsken skal stille hos kongen og ud i ledning. Han meddeler fru Ingeborg, at hans drøm begynder at skride frem, hvortil hun udbryder »*den rige Christ i Himmerig/han eder vel vogte maa*«. Marsken rider til kongens gård og »*ude stod Danerkongen,/han vel svøbt i Maar.*«//

»Hør du, unge Herr Marstig,
og hvad jeg siger dig:
du skalt i Leding i Aar
og føre mit Banner for mig.«//
»Skal jeg fare af Landet ud
og vove for Riget mit Liv
da vogter mig skjønne Fru Ingeborg
hun er saa væn en Viv.« (v 16-17).

– Kong Erik »*smiler under Skind*«, mens han afgiver løfte om at give beskyttelse til marsken kærlighed: Ingeborg.

I 2. sang med omkvædet: »*Men Fruen hun sidder i Sjælland/saa mangt hun sørger*«, opsøger kong Erik fru Ingeborg for at forføre hende, mens marsken er i ledning. Hans opfordring til svig besvares med hendes ønske om at være den fraværende ægtemand tro: »*saa mænd ved, Konning Herr Erik! jeg bliver hannem aldrig falsk.*« – men kongen bliver ved:

»Hør du, stolte fru Ingeborg!
du lad bortfare din Kvide:
Marstig han vorder i Ledingen vejen,
derpaa saa maat du lide.« (v. 8)

Kongen får sin vilje, som understreget i det afsluttende vers:

»*Det var skjønne Fru Ingeborg*

*hendes allerstørste Harm
han red til hende baade aarle og silde
han lagde hende i sin Arm.« (v. 11)*

Omkvædet fortsættes i **3. sang**, hvor marsken vender hjem til den ydmygede Ingeborg, der kvier sig ved at tage imod ham. Da de mødes bliver det med en ordveksling, der sluttes i et forenet ønske om hævn. Marsken griber om sin kniv, mens fru Ingeborg fortsætter:

*»Nu skal I aldrig Sønnen sove
paa min hvide Arm,
for I faar vejet Konning Erik,
som mig haver gjort den Harm.« (v. 9)*

Marsk Stig rider til landstinget med sit følge af riddere og svende for at stille kongen til regnskab. Marsken anklager kongen for voldtægt, men får svaret: *»Hendes Ja og hendes Vilje/ den var saa god som min«*. Marsken replicerer:

*»I haver voldtaget min væne Hustru
og gjort mig det til Møde:
I skal det vide, Kong Erik!
for hendes Skyld skal I dø« (v. 22)*

Kongen forsøger at forhindre det åbenlyse brud mellem dem ved at tilbyde den forsmåede marsk både *»baade Borg og Fæste/ baade Guld og grønne Jord.«* – eller prosaisk sagt garantere marsken hans fortsatte status som storgodsejer under kongens beskyttelse og i hans følge. Da det afslåes bliver replikskiftet koncentreret om magtforholdet. Kongen er stærkest, marsken ganske vist svagest. Ikke desto mindre undsiger Marsk Stig kongen og spørger: *»haver I førre hørt /at Listen kan Magten svige?«*

I **4. sang** skifter omkvædet til *»Min ædelig Herre, hin unge Herr Marstig!«*. Her lægger fru Ingeborg råd op med sin søstersøn Rane, som er i kongens tjeneste og siden følger med ham til landsting og videre fra Viborg gennem skoven til om end ikke et herberg så et natteleje. I skoven møder de en ellepige, som kongen griber ud efter, men hun forsvinder med et varsel: *»vot dig for de Graamunkes Kapper!/de skjule saa raske Helte.«* Kongen bliver urolig, mens Rane leder ham gennem skoven i månens skær hen mod Finderup, hvor der brænder lys. De stallede ind i Finderup Lade, hvor kongens voksende uro bliver til udtalt frygt:

*»Mælte det unge Kong Erik,
og saa tog han oppaa:
»Rane! du luk den Ladedør,
som jeg monne dig til tro!//*

*Luk du vel den Ladedør,
som jeg monne dig til tro!
du tænk paa unge Herr Marstig,
og tænk oppaa hans Ord!» (v. 25-26)*

Rane lukker ladedøren, men mens han taler om stænger og bjælker bruger han »to Halmstrå«.

Femte sang

De ere saa mange i Danmark,
ville alle Herrer være:
de rede dennem til Ribe
og lode sig Klæder skære.
Nu stander Landet i Vaade.

Alle lod de dennem Klæder skære
udi Graamunke Lige:
saa rede de dennem op i Land,
Konning Erik vilde de svige.

De vogte hannem tit, de vogte hannem ofte,
de vogte hannem alle Tide:
de vogt hannem ogsaa den liden Stund,
han monne til Finderup ride.

Saa rede de i den Bondes Gaard
med skarpe Spær i Hænde:
alle havde de graa Kolhætter paa,
at ingen Mand dennem kjende.

Saa stødte de paa den Ladedør
med Glavind og med Spjud:
»Du stat op, unge Konning Erik!
du gak hid til os ud!»

Det svared ungen Rane,
og saa tog han oppaa:
»Ikke er unge Konning Erik her inde,
I tør det aldrig tro.«

Han kaste over hannem Hø,
og han kaste over hannem Straa;
det vil jeg for Sandingen sige:
han viste dem, hvor han laa.

Saa ginge de dem i Laden ind,
de stadtes paa den Lo:
vaagen laa den ædelig Herre,
han vilde det ikke tro.

De ginge dennem i Laden ind,
som Voxkjærter stod og brunde:
de ledte op den unge Konning,
saa ussel de hannem funde.

Marstig in ad Døren tren
med Sværd i højre Hænde:
Kongen sidder hannem op igjen,
saa gjørlig han hannem kjende.

De slukte ud de Voxelys,
som over den Herre brunde:
alt da sad de lidel Smaadrenge,
saa saare deres Øjen de runde.

»Hør du, Rane Jonsen!
og vilt du værge mit Liv,
jeg giver dig min Søster
og halvt mit Rige i min Tid.«

Det var Rane Jonsen,
han hug i Borde og Balk;
det vil jeg for Sandingen sige:
han værged sin Herre som en Skalk.
Nu stander Landet i Vaade.

I **5. sang** lyder omkvædet: »*Nu stander Landet i Vaade*«. Her ankommer marsken med sine frænder til laden. De to fjender kommer til at stå overfor hinanden. Se den gengivne tekst (28).

I **6. sang** fortsættes med omkvædet: »*Nu stander Landet i Vaade*«. En dreng sendes til dronningen i Skanderborg med meddelelse om kongens død. Han »*kunde vel føje sine Ord*« og gjorde det med en opfordring:

»*Min Herre han er med Vaaben vejen,
Herre Gud hans Sjæl vel naade!
I vogter saa vel eders unge Søn,
al Danmark skal styre og raade!*« (v. 9)

Dronningen indlemmer ham i sin gård »*den Stund vi leve baade*«.

I **7. sang** skifter omkvædet til »*Min ædelig Herre, hin unge Herr Marstig*«. Marsken rider selv til dronningen i Skanderborg. I det skarpe replikskifte mellem dem eskaleres konflikten. Dronning finder, marsken er »*selvgjort Konning*«, men får svaret på tiltale:

»*Ikke er jeg nogen selvgjort Konning
/fordi I siger nu saa/
men det var Drost Herr Ove/
sidst i eders arme laa*«. (v. 6)

Den nye barnekonge tager sin kniv og truer marsken på livet, hvis han ikke rømmer landet og fortsætter »*For vist skalt du af Danmark rømme/om jeg skal Kronen bære*«. Marsken svarer, at han agter at hente »*min Føde af Danmark*« :

»*Og skal jeg nu af Danmark rømme
og ligge paa Vandet det kolde:
saa mange da skal jeg Enker gjøre.
og mest af Fruer hin bolde.*« (v. 14)

Derefter rider marsken hjem til sit gods Møllerup for at blive modtaget af fru Ingeborg. Marsken spørger:

»*Hvad heller vilt du nu være en fattig Kvinde/
og følge en fredsløs Mand
/eller du vilt være en Slegfred/
og bære det Haadingsnavn?*« (v. 18)

og Ingeborg svarer, at vil »*være en Dannekinde/og følge en fredløs mand*«:

»*Og vi ere drevne ud af Danmark*« lyder omkvædet i **8. sang**, hvor marsken med sit følge slår sig ned på øen Hjelm. De »*ræddes ikke for Bøsse eller Pil/ej heller for blidekast*«, tværtimod:

*Marstig han bygged det Hus paa Hjælm,
han satte der Mur og Tinde:
Kongen drog der for med al sin Magt,
han kunde det ikke vinde//
Bonden gaar i Marken ud,
og saar han der sit Korn:
»Hjælp nu, Gud Fader i Himmerig!
haver Hjælm nu faaet Horn!« (v. 8-9)*

– hvorefter der afsluttes med en symbolistisk udtrykt, men tydeligvis ildevarslende morale:

*»De store Ege, i Skoven staa
/naar de udi Storm nedfalde/
da slaa de neder baade Hassel og Birk/
og andre smaa Ymper med alle.« (v. 10).*

Indenfor denne komposition var menneskene – ligesom i de overleverede varianter – ikke alene underlagt Gud, men også de modstridende kræfter i sig selv.

Kongen og dronningen er begge svigefulde, uden æres- og moralbegreber. Marsken og hans frue er troende kristne som hylder troskab og loyalitet, moral og ære samt ægteskab og kyskhed. De to lever inden for samfundets ideale rammer. Marsken viser sin loyalitet overfor kongen da han sendes i ledning og overfor samfundet som sådan ved at drage til landstinget med sin klage. Samfundets rammer duer blot ikke da det øverste symbol på dets samling er korrumperet og ligeglad med moral og gudsfrygt. Resultatet er, at marsken trænges ud af samfundet ind i naturen med dens mørke sjælekræfter, både i forbindelse med mordet og den efterfølgende bosætning på Hjælm – selvom han klart nok er helten. Afslutningen varsler ilde ved at lade det skinne igennem, at marskens vej fra naturen tilbage til pladsen i samfundets øverste sociale lag er en umulighed, men at forsøget – som under alle omstændigheder vil blive gjort – kommer til at koste dyrt. For kongen, hvis principielle eksistens er givet, men hvis konkrete magtudøvelse er blevet gjort afhængig af marskens fortsatte fald, for marsken selv og hans lige-stillede såvel som for bonden på marken. Kort sagt for nationen.

Marsk Stig visen og nationalhistorien

Svend Grundtvig så ikke alene poetiske kvaliteter i den middelalderlige folkepoesi, men også en snæver tilknytning til det nationale. Dermed forenedes form og indhold i ét udtryk for »Folkets Stemm«, som gjorde viserne til en kerne i processen med at føre fortiden gennem nutiden ud i fremtiden – i

skabelsen af en ny fælles folkelig national dannelse (29). Marsk Stig visen var særlig egnet hertil, hvilket Svend Grundtvig blandt andet havde udtrykt gennem sin viserestitution og anvendelsen af den. Han understregede det også i forordet til DgF bd. III, hvori han opstillede tre krav, viserne skulle honorere for at kunne kaldes historiske: 1) de skulle omhandle virkelige personer og begivenheder, 2) de skulle udtrykke en dybere sandhed igennem fremstillingen af personer og begivenheder og 3) de skulle udtrykke »*Følelsen for det almene, for Fædrelandet, for Folket*« (30). Disse historiske viser kunne sammenholdes med såvel »nationalhistorien« som »specialhistorien«. Det første var afgjort det vigtigste.

En del af viserne omhandlede tiden under valdemarkkongerne, mens Marsk Stig visen var fra den »*svaghedens, skændelsens og adspittelens tid for Danmark*« som fulgte efter:

»*Om Folket har besunget denne sørgelige Tids begyndelse under Valdemar den gamles sønner vide vi ikke, skjøndt det maa formodes. Vore Viser fra dette Tidsrum angaa næsten alle det midt i dette fremtrædende Brud mellem Kongedømmet og Adelsstanden, der ender i Landets dybe Fornedrelse under fremmede Voldsmænd. Marsk Stig er Helten i dette Sørgespil. Folkevisen tager ikke Parti for nogen af de stridende Parter, men hvad vi her skulle lægge Mærke til: den har klarlig nok hele Landets og Folkets ære eller Vanære, Lykke eller Ulykke for Øje.*« (31)

Folkedigtningens centrum og målestok er altså nationen, det som bandt folket sammen dengang og det som skulle binde det sammen igen. Ordet bliver gennem visen givet såvel til marsken og hans frue, som til kongen og dronningen og den foruroligede bonde. Tragediens årsag er ikke så meget kongens voldtægt, der betegnes som en »*ganske personlig fornærmelse*«, som dennes konsekvens: sammenstød mellem konge og adel, opløsning af kongerigets enhed af samvirkende befolkningsgrupper. Så underligt var det ikke, at Landet måtte vånde sig »*da den stolte, ærekjære Kæmpe, som nys med Ære »voved for Riget sit Liv, nu som fredløs Mand vendte sig mod sit Fædreland*« (32) med voldstrusler.

Denne splittede opløsningstid var ophørt med Niels Ebbesens mord på den kullede tyske grev Gert år 1342 og Valdemar Atterdags efterfølgende rigssamling. Det havde givet anledning til en vise, om end en meget eksplicit nationalpolitisk vise til forskel fra den om Marsk Stig. Svend Grundtvig holdt mest af den sidstnævnte, men slog de to helte sammen i sin generelle henvisning til, hvordan viserne gav de ellers klangløse historiske navne personlighed, så de »*nu for ethvert dansk Øje fremmane lyslevende, kæmpestore Billeder fra Folkets Fortid*« (33).

Mere principielt lå visernes historiske tilknytning i deres åndsudviklende funktioner i fortiden og håb for tilsvarende i fremtiden og som memento over

en tid, hvor forudsætningerne var tilstede: »En folkedigtning kan kun fremstå som udtryk for en væsentlig ensartet smag, retning og udvikling hos et helt folk« – sådan som han ofte understregede det – her fra en forelæsning på Universitets om den danske litteraturhistorie år 1876 (34).

Svend Grundtvig definerede »nationalhistorien« som syntesen af folkets følelse og nationens udvikling på et givet tidspunkt til forskel fra »specialhistorien« (lig begivenhedshistorien), som med sit væld af detaljerede kendsgerninger gled ud af viserne under deres dannelse til poesi og tradering fra sted til sted gennem tiden. Selvom han måtte konkludere, at »deres historiske Værd i denne snævere Betydning synes mig noget forholdsvist uvæsentligt og noget, man ej engang var berettiget til kræve« (35), så fandt han, at visernes oplysninger ville vise sig overraskende gode taget i betragtning af det sene nedskrivningstidspunkt. I sin kildeudgivelse af de historiske viser gennemgik han under hver enkelt sagn og middelalderlige skrifter – som regel, for her blev Marsk Stig visen en undtagelse. Han afviste at gå ind i de overleverede sagnfortællinger samt det begivenhedshistoriske forløb. Sagnene var af »allertarveligste art« og de middelalderlige skrifers beretninger »magre« (36). Begge fortalte om, at kampene mellem kongemagten og de fredsløse anført af Marsk Stig forårsagede store skader med plyndring og afbrænding af kystbyer. Hovedindholdet i disse prosaiske fortællinger var således, at visens helt med sit følge handlede imod den almindelige befolknings interesser. Historien var en anden end visens – og han selv holdt sig til at opfordre kyndige personer til at tage forholdet mellem de to op, nu hvor samtlige visevarianter var kommet for dagen.

En achilleshæl – eller flere?

Fra P. Fr. Suhm's historiebøger og H. Steffens litterære forelæsninger omkring år 1800 og frem til Svend Grundtvigs død i 1883 prægede romantikerne det akademiske miljø i København. De mente, Gud viste sig gennem naturen. De fandt det sande i det oprindelige, det skønne, det naturlige og så en naturlig udviklingsgang fra folkestammernes spredning over Norden til den danske nation. Middelalderen såes som en sand guldaldertid, hvis blomstrende folkepoesi blev forløber for nutidens sande kunst fremført af professionelle enere, forfattere, malere, musikere. Romantikerne var historiske, om end på en mytologisk måde, og nationalt – politisk visionære. Målet var den nationale dannelse af folket under og i nationen, hvis fremtid måtte være lys. Visionen hørte det voksende og stadig økonomisk og intellektuelt stærkere byborgerskab til. Romantikerne var dog hverken enige indbyrdes eller alene på skansen. Det fik Svend Grundtvig tit at mærke. Hans konkretisering af de filosofiske ståsteder på viseteksterne, deres forklaring og

udgivelse gav anledning til mange debatter med litterater og historikere. Professor Molbech, der var hans konkurrent til det statsstøttede hverv som udgiver af de gamle viser, mente det var tåbeligt at udgive samtlige varianter (37).

Professor N. M. Petersen, hvis plads på Institut for Nordisk Filologi overgik til Svend Grundtvig i 1862, formulerede en hel anden opfattelse af viserne i sin »*Den danske Litteraturs Historie*« (38). Han så dem som adlens litteratur, digtet af enkeltindivider omkring år 1500. Han skrev, at de ikke hørte til i middelalderen, at de nedskrevne varianter ikke var lige meget værd, for videresang ligeså ofte fordærvede sangene som forbedrede dem, at de var monotone, middelmådige og kedelige og at »*folkepoesien*« ikke havde eksisteret. N. M. Petersen mente, at hvis folkepoesien havde eksisteret ville den skulle have udviklet sig fra almuen ind i adlen og at der ikke var spor af en sådan udvikling. Her mistolkede han dog Svend Grundtvig, som mente, at viserne var blevet til som mundtlig sang i adlen og var blevet folkepoesi gennem spredning til almuen. Da Svend Grundtvig i 1867 udgav sin »*Folkelæsning. Danske Kæmpeviser og Folkesange fra Middelalderen*«, skitserede han sin tankegang med mere konkrete ord og vendinger end han ellers brugte om det samme:

»Ikke enhver Tid, kan frembringe en saadan Folkedigtning, der, for at blive dertil maa anslaa Streng, som ikke blot for et Øjeblik, men gennem lange Tider, finder Gjenklang i et helt Folks Bryst. Hvem anslog disse Streng? Hvem digtede disse Viser? ... det var den gamle hjemlige odelbaarne Adel, som siden mest er uddød eller har tabt sig mellem Bønderne. At det ikke var Almuen, men Adelen, der dengang sang for, det fremgaar da ogsaa klarlig af Viserne selv. Men dersom Almuen havde ladet Adelen beholde sine Viser for sig selv, saa var de aldrig blevne til Folkeviser. Sangen faar først sit fulde folkelige Præg og Vidnesbyrd derved, at alle synger med, at alle Klasser af Folket gribes af den og griber den, tilegner sig og forplanter den«. (39)

Til forskel fra den empirisk-historisk orienterede N. M. Petersen havde Svend Grundtvig ikke interesseret sig for de faktiske sociale forhold i det middelalderlige agrarsamfund (40), som udviste dybe skel i befolkningen og vel gør det svært at forestille sig den fælles sang. Hvad almuen reelt sang med på den gang finder man aldrig ud af. Svend Grundtvig og efterfølgende folkemindeindsamlere fandt kun omkring 1/5 af de historiske viser i almuens sangtradition i 1800'årene på trods af viseudgivelsernes mængde fra Vedels i 1591 og frem til Svend Grundtvigs egne (41). Marsk Stig visen blev der ikke fundet spor af hverken i mundtlig sang eller skillingstryk. I sandhed noget af en achilleshæl i hans sammenhængende viseopfattelser. Hvorfor sang de ikke med?

Svend Grundtvigs opfordringer til at undersøge sammenhængen mellem begivenhedshistorien og visen, nu hvor alle varianter var fremkommet, samt hans opfattelse af varianternes indbyrdes forhold blev genstand for megen debat, hvorfra kun nogle få deltagere og hovedsynspunkter kan medtages her.

Historikeren A. D. Jørgensen fremsatte en kritik af Svend Grundtvigs viserestitution og en ny opfattelse af visevarianterne i år 1871 (42). Kritikken gik på, at viserestitutionen rummede 8 sange, mens der kun kendtes 4 omkvæd. A. D. Jørgensen var tilbøjelig til at se omkvædene som tegn på, at der oprindeligt kun havde eksisteret en opdeling i 4 sange. Desuden mente han ikke, at omkvædene gav udtryk for samme stillingtagen i konflikten mellem Marsk Stig og kong Erik. Han opsplittede varianterne i to 'vise-stammer', hvor den ene udgjordes af varianter som tog stilling for marsken og den anden af varianter, som tog stilling for kongen.

Julius Martensen modererede A. D. Jørgensens synspunkt og gik dertil grundigt ind i en gennemgang af de historiske kilder, som efter hans opfattelse ikke gav noget grundlag for at udpege netop Marsk Stig som kongemorder, men kun som anfører for de fredsløse på øen Hjelm (43). Han opdelte visevarianterne derefter i en gruppe, som var forbundet med historisk dokumenterede begivenheder efter kongemordet, og en anden gruppe, som indeholdt opdagede begivenhedsforløb om tiden op til mordet. Han fandt den førstnævnte gruppe ældst og så i øvrigt de to grupper som adskilte. J. Martensen gik således også imod Svend Grundtvigs idé om en fælles vise-stamme og ind for en modsat aldersbestemmelse. De lange varianter med et sammenhængende episk forløb blev gjort yngst, da de omfattede forløbet inden kongemordet.

Maleren Otto Bache fik dette nye syn på begivenhedshistorie og viser at mærke, da han fik bestilling på et maleri af kongemorderne på vej væk fra åstedet, en brændende Finderup Lade, fra det nystiftede nationalhistoriske Frederiksborg Museum i 1882. Han havde med udgangspunkt i visen ladet Marsk Stig vende sit skjolds personidentificerende slægtsvåben ud mod beskueren, men den historiske direktør indvendte, at man ikke kunne vide, hvem der havde begået mordet og bad ham vende skjoldet så kun den intetsigende bagside kunne ses – derved blev det (44).

Kristian Erslev var den sidste historiker som vævede visen og de middelalderlige skrifter sammen i sin fremstilling af kongemord og sammenstød mellem marsken og kronen i sit bidrag til den ny Danmarkshistorie, som udkom umiddelbart efter århundredskiftet (45). De senere historikere gik imidlertid ind i domsafsigelsen for at konkludere, at den havde hvilet på subjektive præmisser og en suspect procedure. Marsken blev erklæret uskyldig, mordet for uopklaret – og viserne?

Der har været ført langvarige diskussioner af Marsk Stig visen ud fra det grundlag, der blev opstillet imod Svend Grundtvigs opfattelse. Hans opfattelse af varianterne som kommende fra samme oprindelige »visestamme« og af visens egen nationale grundholdning blev skubbet til side. De positivistiske viseforskeres indstilling blev, at varianterne ikke kunne komme fra samme visestamme, fordi deres udtrykte holdninger og forhold til historiske kendsgerninger var forskelligt. Desuden blev den længste variant på 108 vers gjort til det modsatte af, hvad Svend Grundtvig så den som, til den yngste, mest litterære overlevering, digtet med de øvrige varianter som kilde af en enkeltperson (46). Overleveringen og viserne alder er siden blevet diskuteret med udgangspunkt i de korte, fragmentariske varianter (47).

Nyere overvejelser ligger der i den aktuelle diskussion om de historiske visers tilknytning til middelalder og renæssance, til den mundtlige tradition og skrevne litteratur samt til socialt miljø og geografisk rum.

Viseprojektet »Svøbt i Mår« ved Institut for Nordisk Filologi knytter viserne til den nedskrivende renæssanceadel. Visebøgerne udgives på CD-rom i deres helhed uden opstyknings efter visegrupper, titler og varianter som i DgF (48). Derved fremstår de som kilder til nedskriverne. I projektet trækkes linierne tilbage til middelalderen ved at sammenholde visernes formelindhold med formler i den sydeuropæiske middelalderlige litteratur (49). Projektleder Hanne Ruus fremhævede en variant af Marsk Stig visen i en foromtale af den kommende CD-rom, fordi hun mener, den mangler i DgF (50). Det gør den nu ikke. Svend Grundtvig glemte ingen varianter. Han havde samme intention som Hanne Ruus: en fuldstændig kildeudgivelse, der var lige til at gå analytisk til – hans analytiske idé var blot en anden: at se viserne uafhængigt af nedskriverne for at fremhæve tilknytningen til middelalderen og den mundtlige tradering.

Pil Dahlerup har i »*Dansk Litteratur. Middelalder*« fra 1998 valgt en vej, der ligger tættere på Svend Grundtvigs ved at se de historiske viser som dansk-nordisk mundtlig tradition fra middelalderen, der dog opfattes som en parallel til den sydeuropæiske middelalderlitteratur (51). Den positivistiske opfattelse af varianterne bruges samtidig til at fremhæve Marsk Stig visens korte varianter, mens de lange varianter skubbes til side med en henvisning til de stadig gængse argumenter (52). Svend Grundtvig burde ellers have ret i, at det er utænkeligt, at nogle skulle videreformidle episke viser med ufuldstændige forløb gennem flere hundrede år.

Uanset hvor meget vand der er rindt i åen siden Svend Grundtvigs kildeudgivelse og viserestitution udkom, ser de diskussioner, han dengang deltog i ud til at være på vej op igen – nu ikke med den danske nation, men dens placering i Europa som centrum. En undersøgelse af Marsk Stig visens sammenhæng med den danske adels politisk-ideologiske forestillinger og

mundtlige traditioner fra senmiddelalderens senere årtier op gennem reformationstiden til renæssancen mangler dog stadig.

Noter

Forkortelser: DgF = Danmarks gamle Folkeviser, DFS = Dansk Folkemindesamling

1 Svend Grundtvig: Forelæsninger over middelalderlitteratur 1864, DFS 1883/071, og 1876, DFS 1883/185E. 2 DgF nr. 145, s. 339. 3 Svend Grundtvig: Danmarks Folkeviser i udvalg, Kbh. 1882, s. 434. 4 Peter Friderich Suhm: Historie af Danmark, bd. 10, Kbh. 1809, s. 928-945, bd. 11, Kbh. 1812, s. 1-16, Kbh. 1812. 5 Svend Grundtvig: Prøve paa en ny udgave af Danmarks gamle Folkeviser, 2. opl. Kbh. 1847, s. 22. 6 Ole Vind: Grundtvigs historiefilosofi, Kbh. 1999, s. 65-81, 99-155. 7 Svend Grundtvigs bogsamling, Kbh. 1883 (katalog fra dødsboet). 8 citeret efter Ole Vind, som n. 6, der citerer N.F.S. Grundtvig, s. 134-135. 9 som n. 5, s. 25. 10 DgF nr. 173, jfr. også Forord til bd. III, s. XXII. 11 Svend Grundtvig: Ansøgning til Undervisningsministeriet 1883, DFS 1910/021. 12 som n. 3, s. 17. 13 de resterende 4 viser omfatter Marsk Stigs Døtre (DgF 146), Rane Jonsen (DgF 148, 149) og Indtagelsen af Riberhus (DgF 147). A. S. Vedel: Hundredvisebog, Kbh. 1591, reprotryk Kbh. 1993. 14 som n. 2, s. 338. 15 de 9 håndskrifter er – med det tildelte variantbogstav i DgF nr. 145 i parentes: Karen Brahes folio (Aa), Anna Munks hdr. (Ab), Anna Urops hdr. (Ba), Dorothea Thotts hdr. (Bb), Rentzels hdr. (C, G), Sofie Sandbergs hdr. (Da), Anna Basses hdr. (Db), Sten (Jens) Billes hdr. (E), Svannings hdr. (F, H, I, K). 16 Anna Munks hdr. Ab-varianten. 17 B-varianten i Anna Urops hdr. (Ba) og Dorothea Thotts hdr. (Bb). 18 Svend Grundtvig vurderede, at Vedel havde svigerfaderen Svanning's hdr., Rentzels hdr., Sofie Sandbergs hdr. og Anna Munks hdr. og antagelig et siden tabt håndskrift som forlæg for de 4 tekster (L, M, N, O). Jfr. DgF nr. 145 s. 347. Afgørende for ham var, at Vedel ikke kendte Karen Brahes folio med den lange Aa-variant, men ellers heller ikke kendte hdr. med B og E varianten. Denne vurdering er stadig gyldig, men det skal tilføjes, at Anna Munks hdr. nummer en datering til år 1590-9, dermed meget tæt på Vedels viseudgivelse. Jfr. DgF bd. XII, s. 307-309. 19 som n. 2, s. 339. 20 som n. 19. 21 som n. 19. 22 som n. 3, s. 29-33, hvor der argumenteres for de to grundprincipper for DgF – udgivelsen. 23 som n. 19. 24 Brev fra Svend Grundtvig, DFS 1910/027. 25 Brev fra A. P. Berggreen, DFS 1910/027. 26 Flere af de foretrukne vers fandtes også i andre varianter. Svend Grundtvigs oversigt over varianternes versfordeling findes i DgF bd. III, nr. 45, s. 384. Desuden kan henvises til oversigten i DgF bd. X, nr. 145, s. 324-331. 27 Referat efter Svend Grundtvig: Marsk Stig, dansk Folkeviser fra 13de Aarhundrede, Kbh. 1861. Henvisninger følger udgivelsens nummerering omfattende: 1. sang: vers 1-19; 2. sang: vers 1-11; 3. sang: vers 1-29; 4. sang: vers 1-30; 5. sang: vers 1-13; 6. sang: vers 1-12; 7. sang: vers 1-19; 8. sang: vers: 1-10. 28 versene i 5. sang kommer fra følgende varianter: v. 1-3 fra N (Vedels tekst), v. 4 fra G, v. 5-7 fra Aa (Karen Brahes folio), v. 8-9 fra G, v. 10-13 fra F. Vers 13 bygger dog også på Aa. 29 en opfattelse, der gentages fra Prøve... 1847 frem til brev til Undervisningsministeret 1883, DFS 1910/021. 30 DgF bd. III, Forord, s. XV. 31 som n. 27, s. XIX. 32 som n. 27. 33 DgF bd. I, Forord s. X. 34 DFS 1883/185E. 35 DgF bd. III, Forord s. XXIII. 36 som n. 2, s. 348. 37 Etatsraad Molbech og Kæmpeviserne, et Stridsskrift ved Svend Grundtvig, Kbh. 1848. 38vN. M. Petersen: Den danske Litteraturs Historie, bd. 1, Kbh. 1853, s. 155-199 omtaler kæmpeviserne i polemik mod Svend Grundtvigs ideer. 39 Svend Grundtvig: Folkelæsning....Kbh. 1867, Forord s. V. 40 N. M. Petersen: Bonde, Bryde, Adel i Annaler for Nordisk Oldkyndighed, Kbh. 1847, s. 228-327. 41 udfra oplysningerne i DgF I-XI, egen optælling. 42 A. D. Jørgensen: Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen, Kbh. 1871, s. 113-135. 43 Julius Martensen: Erik Glipping og Marsk Stig i Middelalderens Annaler og Viser, Historisk Tidsskrift 4. rk. 4. bd. Kbh. 1873-74, s. 90-159. 44 Hanne Lopdrup: De sammensvorne, et maleri af Otto Bache, Frederiksborg 1989. 45 Kristian Erslev: Danmarks Historie. Senmiddelalderen. Kbh. 1904, s. 129-143. 46 Det har længe været opfattelsen, at Aa-varianten var en enkeltpersons værk. Jfr. forskningsgennemgangen i DgF bd. X, nr. 145, s. 338 ff.. Det skal tilføjes, at Lørn Piø i Nye veje til Folkevisen, Kbh. 1985, s. 246, mener, at

enkeltpersonen bag denne Aa-variant i Karen Brahes folio var Margrete Lange. David Colberts tilsluttede sig synspunktet i *The Birth of the Ballad*, Stockholm 1989 s. 37. 47 for en nærmere gennemgang heraf henvises til DgF bd. X, under nr. 145, s. 338 ff. 48 Hanne Ruus: *Kulturary på CD-rom i Humaniora* nr. 2, 1999, s. 8-12. 49 Hanne Ruus (red): *Svøbt i Mår*, bd. 1., Kbh. 1999. 50 som n. 43, s. 8. Den nævnte variant i Anna Munks *hdr.* findes i DgF nr. 145, som Ab-variant. 51 Pål Dahlerup: *Dansk Litteratur. Middelalder* bd. 2., Kbh. 1998, s. 206-215. 52 som n. 46, s. 213, hvori der henvises til et foredrag ved Bengt R. Jonsson, som tilslutter sig tidligere fremsatte synspunkter, jfr. DgF X, s. 338 ff.

Summary

The Marsk Stig ballad

According to Svend Grundtvig (1824-83) the ballad of Marsk Stig (DgF 145) was the perfect medieval ballad. Why? The article sheds light on the issue by giving an account of his view of: A) the development of the ballad in oral tradition from about 1300 until it was written down in nine ballad manuscripts from the years 1555-1670, and A-S. Vedels's print of 1591; B) the cultural/moral content of the ballad, which can be seen from his reconstruction, which gathers the many variants into a compositional whole, consisting of eight fits, a total of 143 stanzas, all taken from one of the variants; C) the relationship of the ballad with the history of the country or of events. Svend Grundtvig's views are seen in the context of his basis in Romanticism, since he saw in the ballad a very good example of the validity of the Romantic approach. In general he viewed the Middle Ages as »the Age of Popular Poetry« and the ballads in the manuscripts from the Renaissance as relics of this poetry. They had been passed down by singers in the oral tradition, and the transmission of the Marsk Stig ballad was an example of the way the ballads changed and the variants went their separate ways over time. He published all the variants in *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF), Vol. III, No. 145, stated his views of its transmission in the introduction to No. 145, and gave his assessment of the relationship of the ballad with national history in the preface to Volume III. He believed that the ballad expressed concern about the future of the nation through its tale of the conflicts between King Erik Glipping (d. 1286) and his Lord High Constable Marsk Stig, resulting in the murder of the King and open conflict between the Crown and Marsk Stig's group of magnates. His view of the Marsk Stig ballad and of the old ballads in general was already questioned during his lifetime. He was criticized for seeing the existing variants as originating from one and the same ballad, and it was claimed that their attitude to historical facts and to the warring parties were different. Today the ballad is part of current discussions of the relationship of the ballads with oral tradition and written literature, with the Middle Ages and the Renaissance, with the social environment and geographical space. The discussions seem to be on the way back to the issues from Svend Grundtvig's time. Yet we still lack a study of the connection between the Marsk Stig ballads and the ideological notions and oral traditions of the aristocracy from the late decades of the Middle Ages up through the 1500s.